

ZPRÁVY

OPERATIVNÍ PRŮZKUM A DOKUMENTACE HISTORICKÝCH STAVEB V NPÚ – POZNÁMKY K POSTUPU V ROCE 2007

JAN SOMMER

Výzkumné záměry jsou v oboru památkové péče velmi významným nástrojem odborného rozvoje. Do jisté míry totiž – bohužel – nahrazují limitované možnosti Národního památkového ústavu systematicky rozvíjet pracovní metody i kapacity. Institucionální úkol vědy a výzkumu Národního památkového ústavu (NPÚ) č. 21301 *Vědecký výzkum a aplikace metod operativního zpracování stavebněhistorických a uměleckohistorických průzkumů prováděných při obnově kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích*¹⁾ je směřován především na metodické rozvinutí a postupné prosazení do praxe oboru památkové péče takových operativních dokumentačních aktivit, které se věnují především dílčím partiím památek v souběhu s postupně prováděnými památkovými zásahy. Takové situace sice obvykle vyvolají zájem referenta památkové péče či dalších osob, avšak jen zcela ojediněle je pořizována jejich dokumentace na nějaké standardní úrovni a v neposlední řadě je zpřístupňována v archivech. Samozřejmě je na co navazovat, ale jde o to, aby se realizace operativního průzkumu a dokumentace (dále OPD) prosadila jako standardní součást odborně/administrativních procedur a nedocházelo k jejímu opomíjení. Kondenzované pracovní postupy OPD se osvědčují také pro pořízení alespoň tzv. záchranné dokumentace při likvidaci nějaké stavební památky. V podobných situacích se řada zpracovatelů OPD věnuje též zanikajícím památkám, ponechaným osudu. Archivace takto získaných poznatků je nepochybně podstatným příspěvkem k upevňování národní paměti, byť i dokumentovaný objekt nebyl evidovaný jako kulturní památka. S tím ovšem souvisí i otázky budování otevřeného informačního systému o kulturním dědictví, jehož komplexní řešení dosud stále vyvolává na vrcholné odborné i politické úrovni nedostatečný zájem.

Směřování ke standardní úrovni dokumentace lze také považovat za jeden z cílů výzkumného záměru. Jde přitom o to, aby byly používány pokud možno efektivní metody, umožňující maximální rozsah a podrobnost průzkumu a dokumentace v relaci k vynaloženému času, obvykle limitovanému kapacitami či postupem stavebních prací. Z hlediska využití výsledků v praxi památkové péče je samozřejmě podstatná také možnost operativně vytvořit elaborát a nejen jej ukládat do archivu, ale také jej distribuovat na

příslušná místa, kde by mohl být operativně využit. Tyto praktické požadavky institucí, které se zabývají konkrétními památkovými opatřeními, však nemohou být jediným hlediskem, neboť je třeba směřovat k začlenění výstupů do skutečně efektivně využitelného informačního systému, který by bránil duplicitám práce a podporoval návaznost aktivit (např. v případě dlouhodobě probíhajících oprav by poskytoval přehled o postupně vytvářených elaborátech, případně i produkovaných větším počtem zpracovatelů).²⁾

Jednotliví zpracovatelé svými, do jisté míry individuálními přístupy „ověřují“ různé metody dokumentace. Patrně totiž není možné v nynější situaci některý postup předepsat jako závazný. Naopak je vhodné využívat iniciativy zpracovatelů, současně však prověřovat efektivitu metod z hlediska budoucího využití výsledků a možnosti jejich vzájemného srovnávání i propojování. Dojde tak k prohloubení metodiky v tom smyslu, že některé postupy budou preferovány, případně budou detailněji popisovány, aby byla usnadněna jejich aplikace pokud možno kvalitním způsobem.

Jako do jisté míry problematické se ukazují situace, kdy jsou akce OPD využívány jako „náhražka“ standardního stavebněhistorického průzkumu (SHP) při stanovování podmínek nějakého zásahu do památky. Lze říci, že to v některých případech, kdy nelze zajistit standardní SHP, může být přijatelná varianta. Např. v situaci, kdy OPD realizuje sám příslušný památkový referent, je výhodou, že se může velmi podrobně seznámit s památkovou podstatou objektu. Na druhé straně je možné, že by v některých případech toto zjednodušení mohlo zvýšit riziko nesprávného vyhodnocení památky. Snad lze říci, že jde o otázku zodpovědnosti příslušného odborného referenta NPÚ.³⁾

Ustálení pracovního režimu je základem dalšího potřebného prohlubování akceptace OPD jak u samotných odborných pracovníků NPÚ, tak u výkonných orgánů státní památkové péče, vlastníků památek, projektantů atd. Pozornost bude třeba více zaměřovat na koordinaci OPD s ostatními průzkumnými činnostmi, realizovanými v průběhu zásahů (archeologický výzkum, restaurátorské či statické průzkumy aj.).

1) Aktualizované informace o projektu jsou dostupné na webu na adrese <http://www.npu.cz/opd/> (např. adresář řešitelů a spoluřešitelů, vydané metodické publikace lze stáhnout ve formátu pdf, vzory titulních stránek a dalších materiálů lze stáhnout ve formátech vhodných pro textové editory, atd.).

2) K významu komplexního systému informací o kulturním dědictví ve vazbě na praktickou památkovou péči, historické studium i osvětovou práci, a to včetně souvislostí s operativním průzkumem nově nejkomplexněji Robin Letellier, Recording, Documentation, and Information Management for the Conservation of Heritage Places, I a II, Los Angeles 2007 (na webu lze získat na adrese http://www.getty.edu/conservation/publications/pdf_publications/recordim.html).

3) Současně však je samozřejmě výsledek ovlivněn aktuálním hodnocením významu památek v širších společenských měřítkách.

Velmi perspektivně se rýsují možnosti spolupráce s vysokými školami. Pro specifikaci různých seminárních a jiných prací bývá výhodné zadávat dílčí průzkumy a dokumentace. Rozsah standardního SHP je pro takovou úlohu zpravidla nezvladatelný, kdežto akce OPD může být velmi specifická jak z hlediska rozsahu zkoumané nálezové situace, tak z hlediska podrobnosti. Navíc se lze zaměřovat na takové úseky památky, které jsou pro studenta nějak subjektivně významné, takže v něm lze probudit pro zpracování osobní zaujetí. Na druhé straně se některé vysoké školy zapojují do spolupráce s pracovníky státní památkové péče, aby studenty motivovaly možností reálného využití výsledků v památkové praxi.

V této souvislosti se jen okrajově dotkneme jednoho z vážných problémů, mezi památkáři často bagatelizovaného a z hlediska jejich odborně administrativní činnosti možná skutečně druhořadého. Jedná se o velmi problematický stav evidence informací o památkách. V principu samozřejmě nelze popřít funkčnost všech evidenčních rejstříků či kartoték v archivech, ale v současné situaci je již skoro nutností zpřístupňovat je alespoň v rozsahu základního přehledu formou databáze na webu. Právě např. studentské práce, které nepochybně v mnoha případech budou kvalitní, se neuplatní v databázi akcí OPD, případně budou registrovány spíše náhodně.⁴⁾ Zřejmě by bylo vhodné, aby se jedním z úkolů projektu v dalším období stala podpora jednotných či alespoň koordinovaných systémů evidence akcí i jejich archivovaných výstupů. Asi není třeba pochybovat o tom, že právě vysoké školy by o takové prohloubení spolupráce a uplatnění kvalitních výsledků stály; navíc by mezi studenty bylo možné najít specialisty, kteří přispějí k energičtějšímu zavádění moderních digitálních metod dokumentace i zpřístupňování výsledků na webu.

Tyto koordinační záměry i podíl na výchově mladé generace odborníků jsou navíc důležité i pro splnění jednoho z hlavních cílů výzkumného záměru, totiž obecného zavedení OPD mezi standardní činnosti v rámci státní památkové péče. Věřme tedy, že v příštích letech bude možné zařazovat do reprezentačního výběru informace o kvalitních elaborátech od většího počtu zpracovatelů.

V souvislosti se stanovováním různých forem OPD tak, aby bylo možné získávat maximum operativních informací, byl stanoven také obsah a forma „Hlášení o nálezů“. Ta by měla umožňovat vlastně každému zájemci, aby zaslal pokud možno jednoduchým způsobem základní informaci o určitém zjištění, které by jinak mohlo uniknout další pozornosti. Přitom je tak zajištěno zahrnutí takových výsledků do budovaného informačního systému. S cílem upozorňovat na tuto možnost („propagovat“ ji) byla vydána drobná metodická publikace („skládačka“), která vymezuje základní typy významných nálezových situací, metody jejich dokumentace a popisuje také formu Hlášení o nálezů i způsob jeho zasílání do archivu.⁵⁾

S cílem seznámit zájemce o problematiku průzkumů a dokumentace památek uspořádali řešitelé projektu od-

borně metodický den Operativní průzkumy a dokumentace historických staveb; akce se konala ve spolupráci s územním odborným pracovištěm NPÚ v Brně a byla bohatě navštívena.⁶⁾

Připojený výběr anotací vybraných elaborátů OPD vytvořených v roce 2007 a jejich stručných komentářů představuje základní přístupy ke zpracování z hlediska rozsahu i stupně podrobnosti; převažují příklady dílčích akcí, při kterých byly zaznamenány situace zasažené při postupu stavebních prací nebo odhalené v důsledku chátrání omítek či střech přiléhajících budov. Současně by měl naznačit širokou škálu typů zkoumaných památek (od románských kostelů po hospodářské objekty z 19. století) a představit i základní způsoby dokumentace a její prezentace ve výkresech i popisech. Popisy jsou ovšem v některých případech velmi rozsáhlé (např. OPD vyhořelé sýpky na hradě Pernštýně, po etapách zpracovávána dokumentace z průběhu oprav věže chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Opavě), takže je nebylo možné ani ve zkratce parafrázovat. V takových případech lze zájemce o podrobnosti odkázat na studium elaborátu v archivu,⁷⁾ případně na podrobnější publikaci výsledků, pokud se pro ni zpracovatelé rozhodnou.

VÝBĚR ANOTACÍ

Členění anotace

1. Lokalita (okres), objekt.
2. Zkoumaná část objektu.
3. Okolnosti akce OPD.
4. Poznámky k popisu zjištěných skutečností.
5. Komentář výsledků.
6. Námetky pro další zkoumání.

1. **Bor** (Tachov), zámek.
2. Severní křídlo.
3. Příprava rekonstrukce severního křídla pro školské zařízení, prováděné v rámci oprav zámku probíhajících od roku 2002. Objekt byl v době OPD vyklizený a celkově ve stabilizovaném stavu. Prostory dosud sloužily jako depozitář mobiliáře z ostatních objektů zámku.
4. V rámci OPD byl zkoumán objekt severního křídla jako celek, se zaměřením především na dokumentaci středověkých a hodnotnějších novověkých stavebních prvků. Byly dokumentovány gotické portály brány, zbytek hradební zdi a zazděný pravouhlý portálek ve sklepě. Dále byla v 1. patře dokumentována arkáda v jižní stěně, zazděný portálek při vstupu ze západního křídla a v podkroví zbytky interiérových omítek. Na fasádách byly prokázány reliktů renesančních omítek.
5. Původní samostatná gotická věžová brána byla zahrnuta do renesanční budovy, vybudované v podstatě již na dnešním půdorysu. V interiéru vjezdu gotické brány se zachovaly čtyři gotické portály, které jsou rámcově datovatelné do 15. století. Menší boční portálky sloužily pro pěší provoz. Nízká klenba do traverz byla vložena ve 20. století (nelze vyloučit, že nad ní jsou zachovány stopy původního zaklenutí). Věžová brána předstupovala asi o 5 m

6) K tomu viz podrobnou informaci *Jan Sommer*, Odborně metodický den v Brně 11.10.2007 – Operativní průzkum a dokumentace památek. Dojmy účastníka, on-line od 16.10.2007: <http://www.npu.cz/pp/akce/minuleakce/akce07/akce071016OMDBrno-OPD/> (ověřeno 26. 11. 2008). V rámci akce byla rovněž veřejnosti představena práce cit. v pozn. 5.

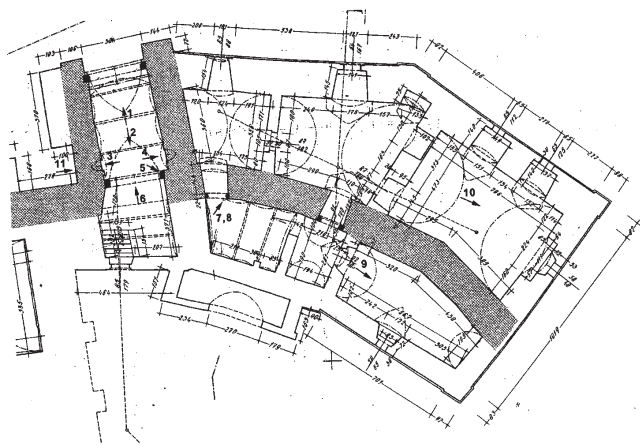
7) Elaboráty jsou dostupné v archivu Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště středních Čech v Praze.

4) Nelze však vyloučit možnost dohody a zapojení škol mezi dodavatele elaborátů OPD. Bylo by to významné i jako motivace budoucích odborníků k zájmu o správu a zpřístupňování informací o památkovém dědictví.

5) *Vladislav Razím a kol.*, Operativní průzkum a dokumentace historických staveb. Hlášení o nálezů, NPÚ-ÚOP středních Čech v Praze, Praha 2007. Publikaci lze získat na webu na adrese <http://www.npu.cz/pp/pridruz/opd/download/metodiky/>.

Obr. 1: Bor (okres Tachov), zámek, severní křídlo. Gotický boční portálek v západní stěně bývalého gotického průjezdu brány (foto J. Macek, 2007).

Obr. 2: Bor (okres Tachov), zámek, severní křídlo. Půdorys sklepů s vyznačením gotických konstrukcí a pozic fotograficky dokumentovaných nálezo- vých situací (kresba J. Macek, 2007, s využitím zaměření z roku 1957).

před gotickou hradební zeď, jež prochází podélnou osou sklepů. Nálezy v podkroví souvisejí s úpravami pro obytné účely, zřejmě provedenými kolem roku 1900. Zrušeny byly v poslední třetině 20. století v souvislosti s kompletní rekonstrukcí krovu.

Jiří Macek, 2007

1. **Hostačov** (Havlíčkův Brod), oranžerie v zámeckém areálu.
2. Celek.
3. OPD jako podklad návrhu na prohlášení kulturní památky byl vypracován na podnět odborného pracovníka NPÚ.
4. Objekt oranžerie na jihovýchodní hranici zámeckého parku v Hostačově je ojediněle dochovanou a autenticky zachovanou stavbou

zahradní architektury, na základě analýzy konstrukčního řešení a detailů byla postavena v průběhu poslední třetiny 19. století. V její bezprostřední blízkosti se nachází relikty dalších staveb podobného charakteru a funkce, což dokládá význam celého místa v kontextu rozvoje zámeckého parku na konci 19. a počátku 20. století.

Objekt je využíván jako skladový prostor a zázemí drobného hospodářství. Jeho stavebnětechnický stav není dobrý – na objektu je udržováno pouze jeho zastřešení, proti ostatním negativním vlivům není zabezpečen. Celkově jeho stav neodpovídá památkové hodnotě.

5. Na základě provedené analýzy oranžerie a jejích konstrukčních částí a detailů bylo konstatováno, že se jedná o stavbu vzniklou v poslední třetině 19. století. Původní podoba nedoznala později významných zásahů do dispozice a hmoty, původní je i řešení s oddělenou vyhřívanou částí s prosklenou čelní stěnou a menší zatemněnou částí nevytápěnou. Jedinou zaznamenanou úpravou bylo zrušení vstupu do objektu z jihozápadu (současně zřízen nový vstup přímo v čelní stěně) a zrušení neznámého objektu (snad výtopy) na severovýchodní straně.

Objekt je autenticky zachovanou stavbou, dochovanou v hmotě, dispozici, konstrukčním řešení i s řadou funkčních detailů. V rámci daného architektonického typu je hodnotným příkladem stavby, jež byla neodmyslitelnou funkční součástí zahradního umění, a řadí se tak k malé skupině takto u nás uchovaných památek. Vzhledem k špatnému stavebnětechnickému stavu oranžerie je třeba zamezit jeho dalšímu zhoršování a provést její celkovou obnovu.

6. Pokud by nebylo možné nalézt archivní zprávy o vzniku památky, lze předpokládat možnost dendrochronologické datace.

Pozn.: Podrobný popis objektu výmluvně shrnuje zachované doklady, funkční uspořádání i aktuální stav typologicky výrazné památky. Elaborát obsahuje početnou fotodokumentaci.

Lenka Šabatová, 2007

Obr. 3: Hostačov (okres Havlíčkův Brod), oranžerie v zámeckém areálu. Snímek dokumentuje stavební uspořádání památky, ale i její zbledovaný stav (foto L. Šabatová, 2007)

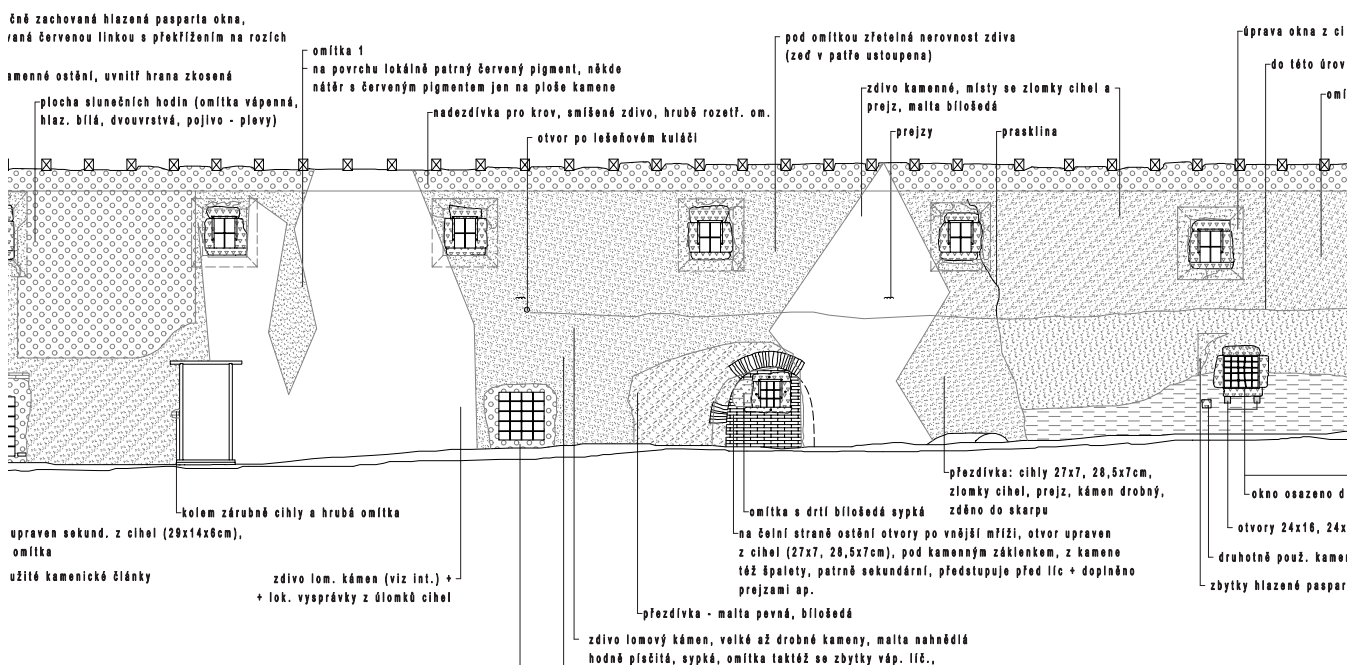

Obr. 4: Kaštice (okres Louny), zámek a dvůr čp. 1, stodola. Detail barokního architektonického článku, po zřícení části stavby uvolněného ze zdiva (foto F. Gabriel, 2007).

1. **Kaštice** (Louny), zámek a dvůr čp. 1.
 2. Stodola hospodářského dvora.
 3. Objekt byl těžce poškozen orkánem Kyrill (18.–19.1.2007) a jeho část se zřítla.
 4. Shromážděny poznatky ke stavebnímu vývoji a pořízena kvalitní fotodokumentace zejména druhotně použitých barokních architektonických článků.
 5. Dle dochovaných architektonických detailů užitých druhotně a stop i relikvů konstrukcí je objekt datován do 19. století. Není ovšem vyloučeno, že stavba vznikla přestavbou staršího patrně barokního objektu.
 6. Základním požadavkem je provedení stavebněhistorického průzkumu zámku a areálu hospodářského dvora.
- Příklad dokumentace akutně ohrožené památky, jejíž další osud nelze odhadovat – demolice je pravděpodobná. V takovém případě by bylo vhodné dokumentaci v průběhu budoucích zásahů doplnit.

František Gabriel, Ivan Peřina, 2007

1. **Malý Bor** (Klatovy), kostel sv. Maří Magdalény.
2. Zdivo lodi v podkrovní severní a jižní přístavby.

Obr. 6: Nedvědice (okres Brno-venkov), hrad Pernštejn, budova sýpky na předhradí vnitřního hradu. Náčrty nálezu na východním průčelí. Šrafurou je vyznačena analýza a významné skutečnosti jsou popsány. Velmi precizní a srozumitelné zakreslení nálezuové situace v rozsahu celých průčelí (výřez).

Obr. 5: Malý Bor (okres Klatovy), kostel sv. Maří Magdalény. Románské okénko v jižní stěně lodi s patrným dřevěným orámováním průzoru a otisky šalování na záklenku (foto J. Richterová, 2007).

3. V průběhu oprav střešní krytiny. Díky zpřístupnění podkrovního prostoru bylo možné prozkoumat část vnějších liců původního románského zdiva lodi.
4. Ve stěnách lodi byla dokumentována tři románská okénka s půlkruhovým záklenkem a rozvěvenými špaletami. Světlý otvor jednoho z okének je lemován zachovaným rámečkem, sestaveným ze tří prkének. Ve zbylých dvou okénkách se zachovaly po dřevěných rámečcích drážky. Nad okénky se zachovala řada otvorů po trámech, přičemž ovšem původní zdivo lodi bylo vyšší. Z toho je vyvozena hypotéza, že podél horních částí stěn obíhal ochoz, nejspíše s obrannou funkcí; ochoz byl zřejmě přístupný zčásti zachovaným vstupem na jižní straně.

Jana Richterová, 2007

1. **Nedvědice** (Brno-venkov), hrad Pernštejn, budova sýpky na předhradí vnitřního hradu.
 2. Celek.
 3. Dokumentace objektu po požáru. Doplnění starších analýz.
- V roce 2005 postihl objekt sýpky požár, který strávil převážnou většinu dřevěných konstrukcí – krov, stropy a podlahy, dřevěné prvky oken, dveří a schodů. Následně provedené provizorní zastřešení

bylo v roce 2006 nahrazeno novou konstrukcí, poté se přistoupilo k vyklízcím pracím uvnitř objektu (ohořelé podlahové trámy, zasypy na klenbách přízemí) a postupně rekonstrukci objektu. Z důvodu zachycení důležitých, nově odkrytých skutečností bylo rovněž rozhodnuto o kompletní dokumentaci exteriéru i interiéru sýpky (zdíva, omítek, starších otvorů apod.). Rovněž byla provedena dendrochronologická analýza zbývajících dřevěných prvků, jež navázala a doplnila starší datování (již neexistujícího) krovu z roku 2003 a podlah v jižní části sýpky z roku 2004.

4. Popis je velmi obsáhlý, podrobný a srozumitelný, doložený četnými detailními pozorováními a posouzeními. Důraz je kladen na záznam konstrukčních podrobností (zdívo např. včetně formátů použitých cihel, charakter omítek). Postupně jsou popsána všechna průčelí a všechny interiéry. Výklad je provázán s odkazy na další zjištění (archeologické výzkumy).
5. Jednotlivé druhy zdíva a rozlišené povrchové úpravy jsou identifikovány se stavebními etapami. V souvislosti s výsledky dendrochronologické analýzy je první stavební fáze zařazena do 60. let 15. století (výstavba proběhla ve dvou etapách, zřejmě oddělených několikaletou přestávkou). Další změny proběhly v renesanci a v baroku. Střecha zničená požárem byla dendrochronologicky datována do doby kolem roku 1807. Díky nálezům byly identifikovány původní funkce některých prostor (např. černá kuchyně). Podrobný průzkum pak autorky využívají v příslušné míře i ke korekcím dosavadních hodnocení vývoje objektu.
6. Během rekonstrukčních prací na vnějších fasádách by měla být po postavení lešení provedena podrobná prohlídka a upřesňující dokumentace, jež doplní charakteristiky popsaných situací a zachytí další případné nálezy ve zdívu, jež nebylo možné ze země pozorovat. Je vhodné také nechat dendrochronologicky datovat lešeníové kuláče zachované ve zdech pro přesnější určení jejich výstavby. Podobně v případě, že budou během pokračujících stavebních prací na objektu odhaleny další nové skutečnosti v interiérech, je třeba je náležitě a podrobně dokumentovat. Pozornost je nutné věnovat hlavně prostorům na jižním konci budovy, jež nebyly prozatím rozkryty.

Lenka Šabatová, Bohdana Procházková, 2006, 2007

1. **Opava** (Opava), konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie, jižní věž, krov báně a konstrukční detaily ukončení věže; zdívo, omítky a architektonické detaily.
2. Horní část věže a střecha.
3. Od roku 2001 byla projekčně připravována generální oprava objektu. Bylo provedeno zaměření stávajícího stavu a řada stavebnětechnických průzkumů, které konkrétně u jižní pětipatrové věže konstatovaly havarijný stav její horní části včetně osmiboké barokní helmice s lucernou a hrotnicí s bání, historickou korouhví s výřezem letopočtu 1799 a heroltským křížem ve vrcholu. Toto zjištění vedlo k zahájení projekční přípravy opravy této partie věže jako 1. etapy generální opravy již v roce 2002. Vlastní oprava byla zahájena v roce 2005 a dokončena byla v roce 2006. Pro přesnější definování zásahů bylo po odkrytí dřevěných konstrukcí krovu helmice i lucerny znovu zadáno posouzení stavebnětechnického stavu, jehož závěry vedly k poměrně razantní výměně celých konstrukcí. Zadáním nálezové zprávy proto bylo sledovat a dokumentovat technické detaily provedení původních konstrukcí a zpřesnit stavebně historickým průzkumem definované základní vývojové etapy i dílčí stavební zásahy prováděné na jižní věži. V průběhu výměny napadených partií krovu byly odebírány vzorky, které byly odeslány k dendrologickému průzkumu. Ve druhé fázi OPD byly sledovány a dokumentovány další části věže – zdívo, omítky, architektonické detaily i doklady původního technického vybavení.
4. Elaborát obsahuje velmi podrobný popis nálezů, dokládajících četné autentické prvky řemeslného provedení konstrukčních prvků. Cennými svědectvími se staly nalezené značky řemeslníků a datace doplňovaných dílů oplechování, dřevěných součástí apod. Pečlivě byly dokumentovány vyjímání prvků, zejména pokud mu-

Obr. 7: Opava, konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Snímek z pořizování podrobné dokumentace zdíva v interiéru věže. Průzkumné a dokumentační práce probíhají často ve velmi těžko přístupných místech, za špatné viditelnosti a mnohdy nejsou možné bez účasti většího počtu pracovníků, což zvyšuje organizační náročnost (foto D. Kouřilová, 2007).

sely být pro zchátralost odstraněny.

5. Spolehlivé údaje dendrochronologie mají zásadní význam pro datování celé konstrukce krovu. Předpoklad, že se jedná v zásadě o barokní krov z konce 18. století, se nepotvrdil, jelikož dřevo bylo těženo až na přelomu let 1798 a 1799. Upřesněno bylo poznání rozsahu dochování původní konstrukce. Vizuálním ohledáním zjištěna odlišná technika opracování materiálu vedla k různému datování jednotlivých částí krovu, což se však nepotvrdilo. Jak základní kostra krovu z tesaných trámů, tak fošnové ramenáty z řezaného dřeva, u kterých se uvažovalo o vložení až při velké opravě kostela v roce 1925, pochází z prvotní etapy původního vyždvižení krovu.

Celkově lze konstatovat, že průzkum významně přispěl k rozšíření poznatků o prvoradé památce ve smyslu zpřesnění informací, dovozovaných z pramenných zdrojů, nyní potvrzených a konkrétně doložených.

Průzkum zdíva horní části věže prokázal, že gotický oktagon byl, stejně jako celý korpus věže a chrámová stavba, proveden v režném zdívu s dekorativní vazbou vazák-běhoun s glazovaným čelem; nároží byla armována tufitovými kvádry. Z rozložení kapes v nadezdívce v krovu bylo možno dovodit, že historicky poslední krov předcházející stávajícímu pozdně baroknímu krovu byl soustavou minimálně dvou úrovní roznášecích křížů, sloupků a vzpěr. Pokud se týče datování této krovové konstrukce, jeví se jako nejpravděpodobnější, že se jednalo o krov ještě renesanční, vztyčený patrně po roce 1540, jak tomu napovídá stratigrafie celkové nálezové situace a jak potvrzují pramenné podklady. Na vnitřní straně bylo gotické zdívo dodatečně zesíleno renesanční přízdívkou, neboť gotické zdívo bylo oslabeno požárem a rovněž bylo třeba stabilizovat základ tehdy provedeného zastřešení. Renesanční krovový systém je doložen relikty po ukotvení trámů. K odvětrání napevno zabudovaných trámů sloužil důmyslný systém průduchů a obvodového kanálu.

Dana Kouřilová, 2005–2007

1. **Ostrov u Bohdanče**, obec Zbraslavice (Kutná Hora), zámek.
2. Fasády.
3. Oprava a rekonstrukce omítek a nátěrů v rámci postupné opravy celého objektu. Průzkum se soustředil na nejzajímavější východní průčelí, u ostatních průčelí byly pak doplněny poznatky o starších stavebních fázích. Jako datační pomůcka byla využita také dendrochronologie.
4. Zpracovaný stavebněhistorický průzkum doložil rané a vrcholné

Obr. 8: Předklášteří u Tišnova (okres Brno – venkov), klášter Porta Coeli. Krov nad jižním křídlem ambitu a severní boční lodí kostela Nanebevzetí Panny Marie. Průhled krovem na severní stěnu hlavní lodí kostela (foto L. Šabatová, 2007).

Obr. 9: Ústě (okres Litoměřice), hrad – severní objekt. Detail odhalených starších omítkových vrstev na nároží (foto F. Gabriel, 2007).

barokní etapu výstavby zámku. Výsledkem OPD je rozlišení výtvarných pojetí obou podob průčelí. Elaborát podrobně popisuje nálezo- vé situace na všech průčelích.

5. Raně barokní výzdoba kombinovala bílené plochy fasády s šedě malovaným nárožním kvádrováním a s šedě, případně šedočerně natíranými kamennými ostěními oken. Dendrochronologická analýza potvrdila v souladu s prameny raně barokní výstavbu zámku v 70. letech 17. století. Vrcholně barokní úprava dala průčelím v podstatě jejich dnešní podobu s výraznou štukovou výzdobou v okolí oken. K vrcholně baroknímu pojetí nalezena i hrubá omítková úprava ploch průčelí. Při průzkumu nebyly zachyceny žádné pozůstatky, svědčící o existenci v literatuře někdy předpokládané renesanční tvrze.

Pozn.: Zpracovatel vyjadřuje názor, že spolupráce s autorem SHP má značný význam, protože to umožňuje reagovat na předběžné hypotézy, korigovat je či ověřovat apod. To je významné např. jako určitý příspěvek do diskuse při praktickém prověřování metod OPD, protože v některých případech je zpracovateli upřednostňováno provádění OPD odborným pracovníkem státní památkové péče, neboť tak je při rozhodování o koncepci památkového zásahu možné operativněji reagovat na získané poznatky. Zdůrazněn je i význam operativní komunikace výsledků OPD směrem k investorovi a dalším zúčastněným osobám.

Karel Kibic, 2007

1. Předklášteří u Tišnova (Brno – venkov), klášter Porta Coeli.
2. Krov nad jižním křídlem ambitu a severní boční lodí kostela Nanebevzetí Panny Marie.
3. Dokumentace před opravou. V rámci příprav opravy konstrukce střechy nacházející se společně nad jižním křídlem ambitu a severní boční lodí klášterního kostela byla provedena dokumentace

a dendrochronologické datování dřevěných prvků krovu. Zároveň byly zkoumány otisky starších zastřešení této části kláštera, patrné na zdech vymezujících střechu na západní a východní straně.

4. Sledovaná střecha probíhá společně nad jižním křídlem ambitu a severní boční lodí kostela. Je vymezena na západě zdi pozůstávající z již zrušené hodinové věže nad točitým schodištěm, na východní straně pak západní zdi severního ramene transeptu klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie. Střecha je pultová, se sklonem od kostela k vnitřnímu dvoru ambitu. Místa napojení vedlejších střech jsou řešena diagonálním úžlabím. Konstrukce krovu je velmi členitá, což je dáno i různými úrovněmi založení na zdivu a polohou kleneb (část krovu nad lodí je založena výše). Příčné vazby jsou podepřeny čtyřmi podélnými stolicemi. Podrobně je podán popis konstrukce, spojů, tesařského značení a zjištěných kreseb a nápisů s letopočty a jmény řemeslníků.

Pozornost byla při této příležitosti také věnována otiskům starších střech nad touto částí kláštera, jež se dochovaly na plochách západní a východní zdi vymezující krov. U otisků bylo možné stanovit stratigrafii vývoje zastřešení, určení časového období bylo stanoveno prozatím orientačně. Přesnější zhodnocení bude vyžadovat ještě další zkoumání. Otisky se dochovaly ve třech vrstvách. Jako nejstarší se ukázal otisk konstrukce, jež zastřešovala zvlášť ambitovou chodbu a zvlášť boční loď. Nad chodbou probíhala podélná střecha sedlová a nad lodí pak nižší pultová, přičemž mezi střechami procházelo úžlabí. Na druhou, vývojově mladší střechu ukazuje otisk latí a začernalá vodorovná linie vzniklá nad hřebem střechy na obvodové zdi hlavní lodí kostela. Pultová střecha se spádem do rajského dvora probíhala společně nad boční lodí a chodbou ambitu a její hřeben se nacházel ve spodní polovině výšky oken hlavní lodí. Jako další zastřešení byla zjištěna podélná sedlová střecha, rozkládající se nad ambitovou chodbou a boční lodí kostela. Je doložena maltovými otisky (malta nanášená nad stykem střechy a obvodové zdi shora) na obou z boku přiléhajících zdech. Při zdi hlavní lodí kostela muselo procházet úžlabí, situo-

vané na soklu, přizdřeném k severní stěně hlavní lodi.

5. Nalezený nápis i dendrochronologická datace dokládají výstavbu nynějšího krovu v roce 1862 (dřevo bylo kácené v zimě na přelomu let 1859/60 a 1861/62). Střecha ovšem měla sedlovou formu (s úžlabím podél severní stěny hlavní lodi kostela Panny Marie). Po několika letech však došlo ke korekci a doplnění krovu do dochované pultové formy.
6. Z hlediska poznání stavebního vývoje kláštera a jeho částí by se měla věnovat i dále zvláštní pozornost zachovaným otiskům starších střech. Dokončení dokumentace doporučujeme provést během oprav krovu – z důvodu lepšího osvětlení a celkové přístupnosti.

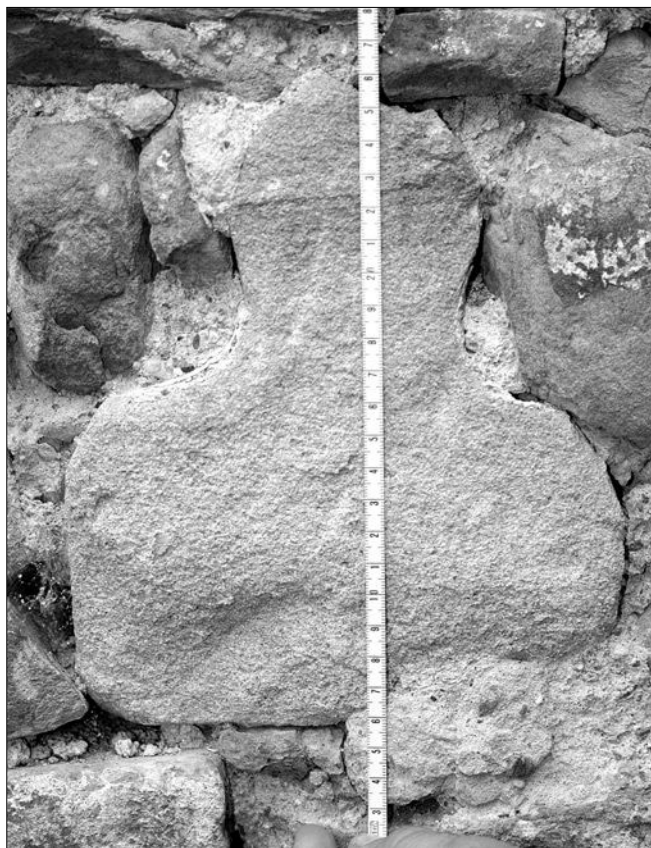
Lenka Šabatová, 2007

1. **Ústěk** (Litoměřice), hrad – severní objekt.
2. Západní a jižní průčelí.
3. Úseky starší povrchové úpravy odhalené opadáním chátrající omítky. Dokumentace prováděna v rámci příprav zamýšlené opravy.
4. Pod opadlou omítkou dokumentovány relikty zřejmě renesanční omítky s rytým dekorem při nároží.
5. Charakter zjištěného zdiva i omítkové úpravy svědčí o renesančním stáří.

František Gabriel, 2007

1. **Velké Albrechtice** (Nový Jičín), kostel sv. Jana Křtitele.
2. Úseky zdiva nad terénem odkryté v průběhu stavebních sanačních prací. Konstrukce stavby patrné v podkroví kostela.
3. OPD v průběhu opravy.
- 4., 5. Operativním průzkumem získané informace velmi podstatným způsobem osvětlily starší etapy stavebního vývoje objektu, které dosud nebyly přesně známy. Nálezové situace v exteriéru kostela i v interiéru věže přispěly k upřesnění názoru na podobu stavby v jednotlivých stavebních fázích, zejména doplnily poznání gotické a renesanční etapy.

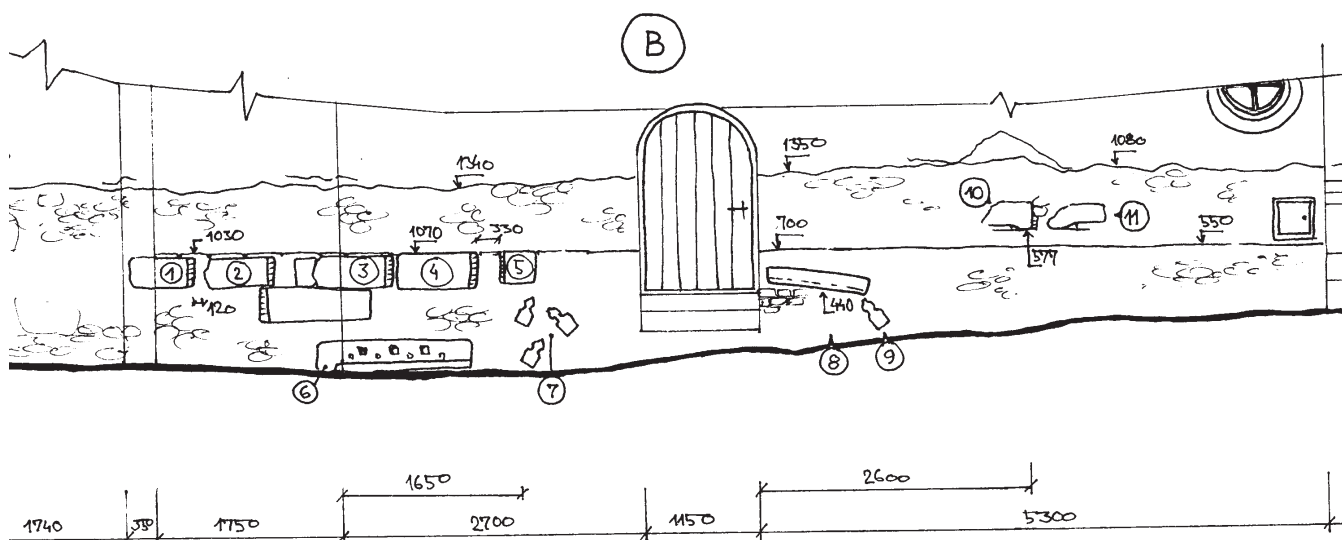
Kostel se v obvodovém zdivu dochoval z vrcholného středověku, nejspíš z doby lucemburské. Byl postaven jako podélná stavba s odsazeným podélným presbytářem a severní sakristií. Jeho presbytář byl zaklenutý žebrovou klenbou, sakristie měla valenou klenbu. Profil žeber je dnes znám díky nálezu druhotně použitých architektonických článků ve zdivu pozdějších přístaveb. Žebra hruškového profilu byla na povrchu opatřena světle okrovou výmalbou. Masivní po jedné straně okosené rovněž druhotně pou-

Obr. 10: Velké Albrechtice (okres Nový Jičín), kostel sv. Jana Křtitele. Příklad měřického snímku druhotně použitého fragmentu gotického architektonického článku. Některé profily byly dle okolností měřeny jehlovou obrysovou šablonou (foto L. Augustinková, 2007).

žité prvky jako součást rozměrného ostění nesou další doklad dřívější polychromie s červenožlutým geometrickým ornamentem. Podle velkého počtu prvků a mírného zakřivení segmentů se zdá, že šlo o díly ostění vítězného oblouku.

Kromě toho se v kostele dochovaly relikty starších exteriérových úprav, na operácích v dodatečně přistavěné věži je patrná strašá úprava omítky nároží rytým kvádrováním, a v pozdější omítce pak barevné iluzivní kvádrování tvořené šedivou a modrou malbou do

Obr. 11: Velké Albrechtice (okres Nový Jičín), kostel sv. Jana Křtitele. Výřez z nákresu části průčelí s vyznačením pozice zjištěných druhotně použitých architektonických článků ze starší stavby. Zajímavé je velmi přehledné pojetí nákresu, poskytujícího v kombinaci s fotografiemi velice přesnou informaci o poloze prvků.

rytých linií.

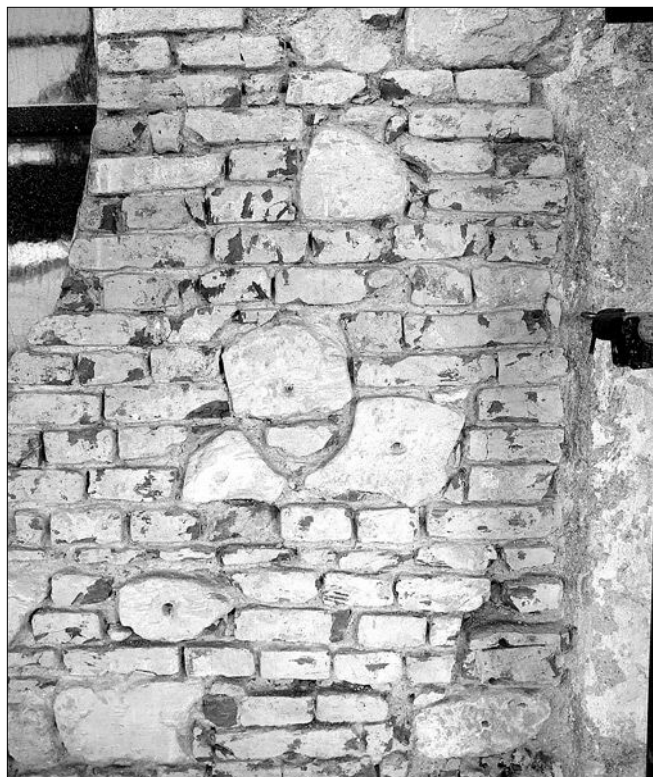
Zřejmě na počátku 16. století byla ke kostelu z jižní strany přistavěna dřevěná věž (zvonky nesou letopočty 1506 a 1508). V roce 1797 byla snesena podle pramenů ruinovaná klenba a severní sakristie a z takto získaného stavebního materiálu byla mezi opěráky jižní stěny kostela přistavěna zděná věž a navazující sakristie. Kostel tehdy dostal podbitý rákosový strop, který nahradila v presbytáři i v lodi roku 1817 česká klenba.

Dana Kouřilová, Lucie Augustinková, 2007

1. **Vícenice** (Třebíč), kostel sv. Marka.
2. Části zdí nad terénem, v místě sejmutých omítek.
3. Dokumentace byla prováděna během opravy omítek vně i uvnitř stavby. V průběhu provádění oprav kostela bylo odhaleno po obvodu celého kostela z vnější i vnitřní strany (mimo vnitřní strany presbytáře) zdivo do výše cca 80 až 200 cm, které po podrobné analýze vyvrátilo předpokládaný stavební vývoj objektu.
4. Průzkum rozlišil vzájemné vazby některých stavebních částí kostela (spáry), rozdílné způsoby provedení a materiál zdiva a do jisté míry též stratigrafii omítek a nátěrů.
5. Kostel byl dosud považován za raně gotickou stavbu z poloviny 13. století (východní část lodi, presbytář, sakristie s osáříem), jejíž podobu pozměnily pozdější úpravy – snad v 15. století byl prolomen, popřípadě obnoven vchod v jižní zdi lodi, další úpravy jsou doloženy po roce 1690, v druhé polovině 18. století a v letech 1852, 1874?, 1878 a 1890 (věž, jižní předsíní).

Nové poznatky přispívají k upřesnění hodnocení stavebního vývoje objektu. Za nejstarší lze považovat obvodové zdivo lodi a zdivo presbytáře včetně severovýchodního a jihovýchodního opěráku. Zazdivku v severní stěně lodi v místě přistavěného severního opěráku můžeme vysvětlit pravděpodobnou existencí staršího (původního?) vstupu. Portál v jižní stěně lodi, jímž se dnes vstupuje do jižní předsíně, lze rámcově datovat nejdříve do 15. století, což by též svědčilo pro existenci staršího vstupu ze severní strany.

Výstavba staré sakristie současně s kostelem je vyloučena exi-

Obr. 13: Vyškov (okres Vyškov), kostel Nanebevzetí Panny Marie. Detail zazdivky gotického okna (jeho ostění je vpravo). V cihlovém zdivu jsou druhotně vloženy fragmenty gotických architektonických článků (foto P. Dohnalová, 2007).

Obr. 12: Vícenice (okres Třebíč), kostel sv. Marka. Spára v koutě mezi severní stěnou lodi (vpravo) a sakristií, dokládající dodatečné připojení sakristie. Elaborát je ilustrován početnou sérií výtečně provedených snímků, které jsou lokalizovány značkami v připojeném plánu stavby. Bohužel však nejsou doplněny měřítkem, což mohlo být způsobeno situací na místě. Snímky ovšem velmi přehledně dosvědčují provedenou analýzu – spáry ve zdivu, rozdíly v provedení zdiva apod. (foto P. Dohnalová, 2007).

stenci svislé spáry mezi severní zdí lodi a západní zdí sakristie a mezi severní zdí presbytáře a východní zdí sakristie. Tuto skutečnost potvrzují i nalezené fragmenty omítek ve svislé spáře na severní zdi presbytáře. O době výstavby staré sakristie, pravděpodobně na místě starší stavby (jižní pata klenby je součástí severní zdi presbytáře a je zjevně nižší než pata severní a je tvarově dorovnána do výšky klenby), popřípadě neprovedené či zhořelé apsidy nad osáříem lze zatím jen spekulovat. Patrně v renesanci proběhla výstavba severního opěrného pilíře, věže a schodiště na kruchtu. Přístavbu jižní předsíně lze považovat za poslední větší, patrně barokní úpravu kostela.

Petra Dohnalová, 2007

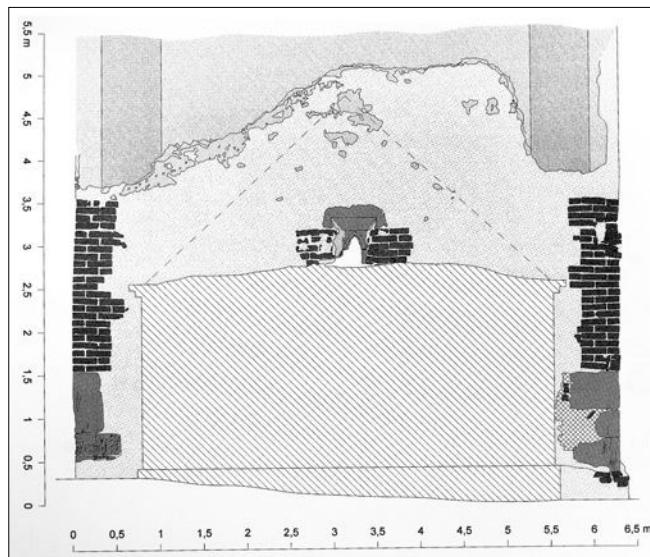
1. **Vyškov** (Vyškov), kostel Nanebevzetí Panny Marie.
2. Zdivo presbyteria odhalené v souvislosti s opravou omítek.
3. Dokumentace byla provedena během oprav fasády. Navázala na dokumentaci jižní strany lodi kostela, která proběhla v roce 2005, rovněž během oprav fasády. Na objektu byla odstraněna omítka z vnější strany presbytáře v rozsahu šesti okenních polí, dále omítka z vnější strany kaple sv. Otýlie a tzv. klenotnice. Při opravovaných částech zdiva objektu bylo postaveno lešení. Povrch zdiva byl očištěn od původních omítek až na hrubé zdivo, včetně vyškrobání spár.
4. V průběhu provádění oprav fasády presbytáře, kaple a tzv. klenotnice byly po odstranění vnějších omítek dokumentovány v šesti okenních polích části původního gotického objektu – zdivo, okenní ostění a zbytky průběžné parapetní římsy. Ve zdivu se dále nacházely na několika místech trámové kapsy z doby barokních úprav kostela a velké množství sekundárně použitých architektonických článků.

Petra Dohnalová, 2007

1. **Zahořany** (Chomutov), kostel sv. Jana Evangelisty.
2. Východní stěna presbyteria.
3. Akce OPD před plánovanou opravou omítek a opětovným zastřešením sakristie. Východní průčelí presbyteria bylo v rozsahu bývalé střechy sakristie a při nárožích zbaveno omítek. Dokumentace

Obr. 14: Zahořany (okres Chomutov), kostel sv. Jana Evangelisty. Okénko ve východní stěně presbyteria s lícovacími měřicími značkami (foto J. Skopec, 2007).

Obr. 15: Zahořany (okres Chomutov), kostel sv. Jana Evangelisty. Fotogrammetrický náčrt východní stěny presbyteria (J. Skopec, 2007).

zejména rozsahu zachování starších omítek, gotického zdiva s okénkem (které je jediným zatím zjištěným intaktním prvkem středověké stavby) a mladších barokních zásahů.

- 4., 5. Zdivo východní stěny presbyteria s armovanými nárožími a hrotitě zaklenutým okénkem v ose jsou středověkého původu, nejspíše z doby kolem roku 1300 nebo z první poloviny 14. století. Při barokizaci kostela v letech 1743-1754 byla na osu východní stěny presbyteria připojena sakristie, přičemž byl starší okenní otvor částečně zrušen, ostění poškozeno a zakryto střechou sakristie. Nároží presbyteria byla přitom přezděna a na korunu zdiva byla osazena nová římsa.
6. Před opravami byl měl být proveden standardní SHP a v průběhu oprav by měl pokračovat OPD.

Jaroslav Skopec, 2007

interiéru bývalé flusárny vestavěny chlivky. Z historických konstrukcí se zachovalo obvodové zdivo, černá kuchyně s předsíní na severovýchodní straně, prostor bývalé stáje v severním rohu objektu a některé okenní a dveřní otvory, jež však v některých případech změnily svou funkci. Lze předpokládat, že dochovaný hambalkový krov pochází také z přestavby podle uvedeného plánu (dendrochronologie nebyla provedena). Ve stáji je klenba do traverz, kolna byla do flusárny a stáje otevřena dvěma stlačenými oblouky, pocházejícími patrně již z doby výstavby kolny.

Veronika Babická, Jarmila Hansová, 2007

1. **Zlatá Koruna** (Český Krumlov), bývalá flusárna, č. parc. 46.

2. Celek.

3. Cílem OPD bylo provést dokumentaci a zhodnocení bývalé flusárny u kostela sv. Markéty ve Zlaté Koruně, u které se plánuje demolice z důvodu špatného technického stavu. Objekt není kulturní památkou, nachází se však v památkové zóně.

- 4., 5. Stáří objektu nelze zatím přesně určit, první doklady o její existenci jsou až z druhé poloviny 18. století. Ve flusárně se vyráběla potaš, již se bělilo plátno. Bělidlo, jehož byl objekt součástí, skončilo svou činnost před rokem 1799, kdy byla stará flusárna přestavěna na obytný dům. Další stavební úprava proběhla roku 1854, a patrně z této doby pochází plán jejího půdorysu, kde již nelze identifikovat dispozici staré flusárny. Stavba si až dodnes podržela svůj téměř čtvercový půdorys, který měla již kolem roku 1787, který je zvětšen na severní straně o přístavbu kolny a stáje zhruba z 2. poloviny 19. století. V současné době jsou do

Obr. 16: Zlatá Koruna (okres Český Krumlov), bývalá flusárna, č. parc. 46. Jihovýchodní stěna kolny. Objekt je poznamenán dlouhodobou neúdržbou. Rozpad některých částí ovšem poskytuje možnost posoudit a dokumentovat konstrukční řešení i použité stavební materiály (foto J. Hansová, 2007).